EERBIEDIGST RAPPORT MET ALLE OOTMOED OVERGEGEVEN DOOR JOHANNES ANDRIES PARAVICINI, OPPERCOOPMAN EN SJAHBANDAAR, MITSGADERS EXPRESSE COMMISSARIS OVER DE ZAKEN EN BELANGEN VAN TIMOR, ROTTY, SOLOR, SAVOE, SUMBA EN BORNEO

AAN

ZIJNE EXCELLENTIE, DEN HOOG-EDELE HOOG ACHTBARE EN WIJDGEBIEDENDE HEER JACOB MOSSEL, GENERAAL OVER DE INFANTERIE VAN DEN STAAT DER VEREENIGDE NEDERLANDEN, MITSGADERS GOUVERNEUR-GENERAAL EN DE WEL-EDELE HEEREN RADEN VAN NEDERLANDSCH INDIA.

Finis coronat opus, dat is, Het einde kroont het werk, is een grijs spreekwoord; en zoo het waar is, dat alle goede en volmaakte dingen in drietal bestaan of dat het einde eenes dings beter is als deszelfs beginsel, ziet hier Hoog-Edele Heer en Wel-Edele Heeren, deze zinspreuken in allen deele vervuld.

Is mijne eerste Commissie naar het Hof van Palembang buiten alle verwachting wel en ten bijzondere faveur der E. Comp^e. uitgevallen, die van Timor, Rotty, Solor, Savoe, Sumba en van Liphao, zijn het niet minder. Maar deze laatste van Borneo moet wegens haren gelukkigen uitslag en de manier, verbazing in iedereen veroorzaken en met regt de deur sluiten.

Konde ik de geslotene en geteekende tractaten hier nevens sub L^r. A niet voegen, zoude men mijn voorgeven voor een verdichtzel kunnen opnemen, zonder mij die 't zelfs als een droom, zonder deze tractaten, zoude aanzien, in het minste te verongelijken.

Want zulke voorwaarden van een zoo trotschen, ongemakkelijke en magtige monarch, welkers aanzien alleen genoeg is, om iemand een doodelijke benaauwdheid op het lijf te jagen, te bedingen, is iets dat alle verstand te boven gaat.

Het vervolg zal U Hoog-Edelheden, wil ik hopen, met genoegen doen zien, op wat leest ik mijne geringe staatkunde heb geschoeid om de kwade en nadeelige raadgevingen van den Tommagon Djaja Nagara te verijdelen en den vorst die mij kort van te voren, volgens een algemeen waarachtig gerugt, wilde laten vermoorden, zoodanig in mijn belang over te halen, dat het hem onmogelijk was, mij iets te weigeren. Hebbende Zijn Hoogheid weten te persuaderen, mijn concept contract in allen deele te approberen, zonder toe te staan, dat Zijn Hoogheid een artikel mogt rejecteren.

Hoe ongelooflijk dat iemand ook mag toeschijnen, zal men niet te min de zuivere waarheid, ongeacht alle verbazing, zoo men dezelve regt wil doen, uit de contracten ontdekken en bij gevolg gelooven moeten. Wel is waar, dat zekere bij mij in groote waardigheid alte gehoudene stokregel, dat is, dat men de vreemdelingen met alle mogelijke beleefdheid moet handelen, haar zoo het mogelijk is dienst en goed doen, zoo om dat het eene zedige (zedelijke) pligt is, als ook om het voordeel, dat men bij ontmoeting dikwerf daar van kan trekken, veel tot de bevordering mijner Palembangsche en Banjermassingsche Commissie heeft gecontribueert; en vermits mij zulke gevallen, die dat verifieren, zijn ontmoet, verzoeke U Hoog-Edelhedens, voor ik verder ga, mij deze kleine uitstap, geschikt om deze zeldzame ontmoeting te beschrijven, goedgunstiglijk te willen vergeven en ten goede houden. De tegenwoordige en latere tijden kunnen somtijds voordeel uit zulke voorbeelden trekken, bijzonder bij den Inlander, die hoe zwart zijn vel ook is, in erkentelijkheid verre den Europeaan te boven gaat en overtreft. Want wat kan het al helpen zich op een blank vel te beroemen, als de ziel in dat wit ligchaam zwart en donker is.

Het was in het jaar 1747, dat zeker Djoeragan Tjoli van Palembang, bij mij in de Zand-zee toen ik nog handel dreef, met een zak met Spaansche Realen kwam, om Souratse lijwaten te koopen. Toen wij de koop eens waren en dezes mans geld besteed was, sloeg deze zijne oogen overal, gevende mij niet onduidelijk te kennen, dat wel nog eenig goed genegen was te koopen, zoo van contanten voorzien was. Ik zulks bemerkt hebbende, vroeg hem of niet meer wilde besteden, waarop hij mij antwoordde, ik zie wel partije goederen, die op Palembang goede winsten zoude opwerpen, maar mijn geld is op. Hier op antwoordde ik, koopt maar vrij, ik heb nog wel credit voor u over, doch de man dacht dat ik de spot met hem dreef en lachte hartelijk daarover; maar ziende dat ik bij mijn gezegde persisteerde, deed zulks hem zeggen, mijn Heer hoe kunt gij een vreemdeling die gij nooit gezien hebt vertrouwen, waarop ik hem replicerende vroeg, zijt gij niet van den koning van Palembang naar herwaarts met een lading peper gezonden, en zijt gij niet uit dien hoofde een vertrouwde dienaar van den Sulthan? De man daarop ja geantwoord hebbende, zeide ik, welaan koopt vrij en voor zoo veel gij wilt, en betaald over het jaar als gij wederom komt, want die de koning vertrouwt, durf ik ook vertrouwen. Zoo gij geen eerlijk man waart, zoude een zoo braaf, edelmoedig en deugdzaam koning als de Sulthan u meester is, u zeker niet in Zijn Hoogheids dienst dulden.

Op dat gezegde kocht de man de waarde van eenige duizende rijksdaalders aan goed, en heeft mij het jaar daaropvolgende, zonder door een Notaris daartoe verbonden te zijn geweest, eerlijk betaald. Acht jaren na dato dat dit geval gebeurt was, dat U Hoog-Edelhedens de goedheid hadden mij in Commissie naar derwaarts te zenden, ontmoetede ik gevallig deze Djoeragan Tjoli in de rivier van Palembang met een vaartuig met peper, dat voor Batavia gedestineerd, doch door lekkagie weder binnen was geloopen. Zoodra ik door hem herkend werd, viel mij de man om den hals met tranen in de oogen, telkens uitroepende

mijn vader! mijn weldoender! houdende mij zoo vast, dat ik zonder de uiterste moeite te doen, hem niet kwijt kon raken: aanstonds spoede de man zich als of hij van vreugde uitzinnig was naar den Sulthan, die het geval en het vertrouwen, dat ik op zijn dienaar had, bijna niet kon gelooven, echter daarvan verzekerd geworden zijnde, baarde dit gezegde, dat de koning een braaf, deugdzaam en edelmoedig koning is, en bijgevolg de geen, die in Zijn Hoogheids dienst was, wel kon vertrouwen, vermits zulk een koning geen, als eerlijke menschen in zijn dienst kon dulden, zulke groote achting, dat ik het goed succes mijner Commissie, voor een groot gedeelte aan dit geval moet toeschrijven. Want eenvoudige menschen, die nog niet door de Fransche mode bedorven, maar natuurlijk zijn, beminnen en haten sterk.

Het tweede geval, namenlijk dat van Borneo, was van een gansch verschillende natuur, maar van dezelfde goede uitwerking.

De Ambassadeurs van Zijne Koninklijke Hoogheid van Banjermassing bij hun aanwezen op Batavia bij mij als Sjahbandaar en Introducteur der vreemdelingen, op eene uitmuntende, distincte en nog ongewone wijze wel gerecipieerd en onthaald zijnde, en vervolgens al den tijd hunner sejour gecontinueerd, met hun alle soorten van beleefdheden en diensten te bewijzen en in alles behulpzaam te zijn, hebben zulks onthouden en op zijn tijd en plaats wonderlijk wel ten mijnen voordeele te pas bij zijn Koninklijke Hoogheid van Banjermassing gebragt, zijnde zijlieden, namelijk deze Ambassadeurs, over dit onthaal zoo wel in haar schik geweest, dat zij een zeker geval, dat ik aanstonds zal beschrijven, schoon tot nadeel van hun eigen reputatie, aan Zijne Koninklijke Hoogheid niet konden verzwijgen, en dit zal ik tot slot van deze uitwijding, om zijne zeldzaamheid, nog mededeelen, schoon ik in die tijd dat zulks voorviel al zoo min dacht Banjermassing, als acht jaren na het geval van Tjoli, Palembang te zien. Op zekere tijd, dat ik deze Ambassadeurs, die zoo wel, als alle de Gezanten van de Inlandsche Koningen, arm zijn, bij Zijne Excellentie, schoon

tegen mijn pligt ter audiëntie geconduiseert had, wilden deze arme halzen hunne erkentelijkheid daarover aan mij betoonen, en zonden uit dien hoofde, met een hoop volk in verscheiden bandisen met harlekijns lappen gedekt, 10 à 12 gedroogde cabisvisschen tot een geschenk, latende met een voor den dag daarop volgende belet vragen. Zoo haast mijne slaven deze bandisen hadden ontdekt, ontstond er een vreeslijk geschater onder hen, en na de reden daarvan gevraagd hebbende, was het over het Vorstelijk geschenk. Ik zond daarop tot een contra present twee stukken extra fijne chitsen met roode grond, consenterende in het verzoek van de visite. Deze Ambassadeurs dit contra geschenk ontvangen hebbende, werden verbaast en beschaamd en namen voor 's anderen daags dit te vergoeden, het welk ze ook deden. Want zoodra zij arriveerden, presenteerde mij de eerste van hun een klein gevouwen papiertje, hetwelk ik ongeopend op tafel nederleide, wel verzekerd zijnde, dat niet veel van belang daarin zoude verborgen zijn; niettemin bedankte ik hun lieden zeer beleefd daarvoor, en gaf op stonde ieder van hun lieden 20 c^s^. fijn karmozijn fluweel tot een contra geschenk, hetwelk hen lieden nog beschaamder als het eerste geval maakte. NB het present in het papiertje was een diamant van een halve karaat; lieten dierhalven 's anderen daags weer belet vragen, zeker om hunne fouten te repareren, stellende mij bij hunne aankomst twee goude ringen ter hand, ter zwaarte van omtrent een reaal. Aanstonds liet ik hen lieden ieder 10 c^s^. drap d'or tot een contrapresent afsnijden en ter hand stellen. Daarmede scheiden zij uit en bleven aan de beste koop; weinig denkende, dat dit geval mij in der tijd bij Zijne Hoogheid van Bandjer zoo wel te pas zoude komen, want Zijne Hoogheid ongemeen inhalig zijnde, beloofde zich groote voordeelen uit mijne liberaliteit. Ook was hem het geval van Palembang ten opzigte van de groote geschenken door mij aan dien koning gedaan, wel bekend. De koning van Bandjer wist mij bij de tweede audiëntie dit te pas te brengen, zeggende, mijne Ambassadeurs hebben mij bij hunne wederkomst verhaald, wat beleefdheid

gij aan hun had bewezen, dat alle de Sjahbandaars voor het nemen waren, maar gij voor het geven.

Met genereusiteit op zijn tijd kan men van deze Vorsten alles verwerven, en in tegendeel met inhaligheid alles verwarren en bederven. Doch het werd meer als tijd, dat ik uitscheide met U Hoog Edelheden dierbare attentie en geduld langer door een zoo ver van het regte spoor afgeweken verhaal op te houden, zal dierhalven den draad mijner verrigting weder hervatten.

Had ik in deze laatse Commissie volgens den teneur mijner instructie te werk willen gaan, zoude ik mijn relaas dien aangaande met 5 à 6 woorden kunnen verrigten, want niet anders gelast zijnde "als mij te informeren, waar aan het "haperd, dat er sedert eenige tijd herwaarts zoo weinig peper "aan de Ed. Comp^e^. is geleverd A, en B na de geschillen des "Sulthans met de Kroonprins te informeren." Kon ik volstaan hebben met te antwoorden ten opzigte van de eerste order A: dat de schuld daarvan volkomen op den Resident en den Koning ligt, gelijk in het vervolg aangetoond zal worden, en dat zoo de E. Comp^e^. geen strenge middelen in het werk steld, om de schelmen te bestraffen en de goede te beloonen, hare zaken en interest hoe langer hoe meer zullen verslimmeren en den kreeftengang gaan, en ten tweede B dat de verschillen haren oorsprong hebben, om dat de Kroonprins een rijk pretendeerd, dat hem volgens alle regten zoo der natuur als der volkeren, toekomt en door zijn oom en voogd den tans regerenden Sulthan geusurpeert word; en willens is zijn beminden zoon den Pangeran Wira Nata, na zijn dood op den troon te doen succederen.

Doch verre van mij alleen met de executie van deze order te vergenoegen, moest ik iets meer van belang en voordeel, zoo als ik in mijn missive en rapport van de Timoreesche Commissie belooft had, uitvoeren. Ik moest ongeacht de dreigementen des doods, in twaalf dagen zonder de minste magt uitvoeren, hetgeen de drie voorgaande Commissianten van der

Heijde, van der Burg en van Suchtelen, met een ontzaggelijk escader, volkomen ten oorlog toegerust, in vijf maanden tijd hebben moeten laten. Ik moest in zoo korten tijd, zonder de minste magt alle de voordeelen van dit magtig, groot en rijkst eiland des ganschen aardbodems in den schoot des E. Compe. doen vallen, ja ik moest dit groot rijk van Borneo tot een E. Compe. leen en dies Souverein tot een vasal of leenman maken. Ik moest niet alleen al de peper, met seclusie van de Chinezen in 's Compe. handen doen vervallen, maar zelfs ook al het goud, diamanten en vogelnestjes, tegen een zeer civilen prijs, ja ik moest eindelijk behalven alle de tollen van de inkomende en uitgaande goederen een jaarlijks revenue van 100,000 rds. aan de E. Compe. bezorgen, zoo als het vervolg en het contract zal doen zien.

Schoon mij alles in het begin tegen was, en al hetgeen ik bij dag bij den Koning bouwde, 's nachts door den zoo wel bekende Tommagon Djaja Nagara omver gegooid werd, zoo duurde zulks echter niet langer, als het mij zelfs behaagde. Want deze doortrapte en listige, ja ik mag waarlijk zeggen, zeer verstandige Staatsminister, mij verscheide malen 's avonds komende bezoeken, wist ik eindelijk met list in mijn belang te trekken. Want deze listige vos, door zijnen leergierigen aard mij telkens na de regering, religie, magt en intrest der Europeesche monarchen vragende, dacht ik mijn slag waar te nemen en vijzelde met willens den Koning van Frankrijk op tot den hoogsten top, om des te beter tot mijn oogmerk te kunnen geraken, en als deze vos mij te gemoet voerde dat Frankrijk echter weinig magt in Indië had, repliceerde ik daarop, ja mijnheer, dat zoude Banjermassing wel gewaar worden als de E. Compe. geen tractaat met zijn Hoogheid van Bandjar gesloten had, en toen hij mij met groote verbazing vroeg, waarom? antwoorde ik hem de Koning van Frankrijk is van zins geweest met een magtige vloot het afloopen van zijn schip in het jaar 1743 in deze rivier, (NB. door deze Tommagon gepleegd) met het verlies en totale ruïne van het rijk van Bandjar te wre-

ken, zoo als hij in den jare 1736 te Mocha heeft gedaan (NB. en daar zat juist een Mochase priester, die van het geval wist en het zelve aan den Tommagon verhaalde) had de E. Hollandsche Compe., die den Gouverneur van dezen Koning in deze gewesten, op het hooren van dit voornemen, liet weten, dat bijaldien zijn meester zich onderstond den Sulthan van Bandjar 's E. Compe. dierbaren bondgenoot te ontrusten of het minste kwaad aan zijn Hoogheid of deszelfs onderdanen toe te brengen, de E. Compe. als dan geresolveerd was, haren bondgenoot met een ontzaggelijk onderstand te hulp te komen en dat Frankrijk op dit dreigement van eene Compe., die oneindig magtiger is, als de zijne, zijne wraakoefening had uitgesteld. Dat listig door mij verdicht verhaal maakte een zoo groot effect bij deze Tommagon, dat hij, of uit vrees, of uit erkentelijkheid, of uit beide redenen van die uur af besloot 's Compe. belangen te omhelzen, en waarlijk ik vond den Sulthan 's anderen daags veel beter als te voren gedisponeerd. Doch om U Hoog Edelheden een waarachtig en levendig denkbeeld mijner verrigtingen en ontmoetingen te geven, dien ik een te zamenhang te maken van hetgeene van den beginne mijner komst tot den troon tot mijn vertrek geschied is; want het zoude jammer zijn, dat men nu en in den tijd iets daar van ignoreerde; te meer, men altoos dit Hof gelijk het waarlijk is voor het ongemakkelijkste en onbuigzaamste van gansch Indië heeft gehouden. Kwaadaardige muggenzifters en stoorders eener goede rust zullen somtijds zeggen, dat zulks geschied tot opheldering en bevordering mijner eigen glorie en ijdele waan, maar ik antwoord deze of zij in stede van gerust onder hun dak aan de l'hombre tafel onder een pijpje en een glaasje rood, het vitten van hun evennaasten en het lasteren zelfs van de Hooge Magt en hunne heilzame ordonnantiën, haar wel in mijn plaats wilden stellen en uitvoeren het geene ik in deze drie lastige, doch voor d' E. Compe. zoo voordeelige commissiën gedaan heb. Het is waar en ik zal het nooit vergeven, dat ik zeer ambitieus en glorieus ben, zoo dit een fout is, is

het een van mijne grootste; maar ik zoek mijne glorie in het ware belang van mijne Heeren en Meesters en niet in het mijne, daarvan geloof ik reeds zoo veel preuven te hebben gegeven, dat men zonder mij het grootste ongelijk des werelds aan te doen, zulks niet zal kunnen ontkennen.

Kortom, mijne verrigtingen, mijne betoonden ijver, mijne conferentiën, mijn relaas dienaangaande en mijne contracten, maar inzonderheid die met het Hof van Bandjar het laatst gesloten zijn, zullen evidente preuven van mijn gedrag geven. Het was Hoogedele Heer en Wel Edele Heeren den 21sten September toen ik ter dezer reede arriveerde en door eenige kleine fataliteiten eerst den 27sten op ons comptoir Tatas aanlandde, alwaar ik vernam, dat niet eerder naar de residentie Kajoetangie de reis kon ondernemen, voor ik daartoe van den Koning een expres consent had verworven, dus schreef ik 's anderen daags, zijnde den 28sten dito een brief aan Zijn Hoogheid den Sulthan, dezen Sub Lt. B hier nevens gevoegd en een dito aan den Kroonprins op Molocco, om communicatie mijner komst en mijner Commissie aan deze beide Hoogheden te geven, gaande die van den eersten met 's Konings gunsteling en die van den tweeden door een zijner Ministers af. Niet eerder als acht dagen na mijn schrijven, zijnde den 6den October, verkreeg ik eerst permissie om mij naar boven te begeven, arriverende den zelfden dag, met een expres koninklijk toegeruste galei, waarop 80 roeijers roeiden op Kajoetangie. Twee dagen na dit arrivement, zijnde den 8sten dito, begaf ik mij met mijn gevolg, na reeds daartoe geinviteerd geworden zijnde, met 's E. Compe. missive, die in een zilveren vogel met goude vlerken en een goude kroon op het hoofd, lag, wordende door den Onderkoopman Ringholm tot aan de deur der audiëntiezaal gedragen, en met zoo veel geschenken, als ik bijeen kon krijgen, aan het Hof. De schikking der inhaling en receptie, de pracht en magnificentie was waarlijk groot en meer als koninklijk, kunnende daarvan alleen een groote beschrijving maken. Van het hoofd af, alwaar ik door gecommitteerdens werd

gerecipieeed, tot aan het koninklijk paleis waren in een fraaije order geschaard, eerst zijn guarde piekeniers met zilver beslagene pieken, na deze volgden de guarde piekeniers met goud beslagene pieken, deze voorbij zijnde, sloten achter mij in rijen en gelederen en verscheen alzoo onder het lossen van het kanon tot aan het eerste Hof, alwaar zich een fraaije muziek liet hooren. Straks werd ik daarvan daan door een groot dubbeld ranket (?) roode guarde met schild en zwaard aan het tweede Hof geconduiseerd en weêr onder het losbranden van het grof geschut en een fraai muziek, door grooter gecommitteerden gerecipieerd zijnde, aan het derde Hof of audientiezaal, door een ranket blaauwe trawanten geleid. Aan de deur van de audientiezaal gearriveerd zijnde, nam ik den Onderkoopman Ringholm, den brief met den vogel af en overhandigde denzelven in een grooten gouden bak of vogel, nadat ik dien eerst voor mijn hoofd en vervolgens voor mijne borst met eerbied gebragt had, aan den geliefden zoon den Prins Wira Nata, die expres aan de deur was gekomen om mij dien af te nemen en aan Zijne Hoogheid over te reiken, gelijk met eene ongemeene statie ook geschiedde.

Bij den Sulthan, die op een hoog verheven met goud laken bekleeden troon zat, genaderd zijnde, nam Zijne Hoogheid den brief uit dezen gouden vogel, vertoonde die aan de gansche rijksvergadering en na het verrigten der complimenten, ordonneerde mij Zijne Hoogheid te gaan zitten. Mijn stoel was groot en hoog, met goud laken bekleed, doch die van mijn gevolg waren minder en onbekleed. Zoo ras de Koning den brief opende, liet zich terstond op nieuw het grof geschut hooren.

Onbeschrijfelijk is de pragt, die zich bij dat ceremonieel vertoonde, de kostelijke met goude tapijten belegde en behangene audientiezaal; de menigvuldige goude vaten tot kwispedoors incluis; de weergalooze goude met groote diamanten, robijnen esmerauden en saffieren bezette betelbakken en bousetten; de om Zijn Hoogheid met goude pieken, schilden en helmen

geschaarde lijftrawanten; de met juweelen van een groote waarde opgeschikte bijwijven, de weergalooze fraaije bank daar de Prinsen van den bloede op zijn pragtigst uitgedost, zaten. Het parterre daar de Rijksgrooten op zaten, de groote menigte der Rijksraden, de herauten of wapen- en ornamentendragers, alle met goude, met diamanten belegde ornamenten van een ongemeene waarde en eindelijk de pragtige Bandjareesche rijkskroon, die naast zijn Hoogheid op een geel fluweel kussen, waaraan groote kwasten en franjes hingen, lag, maakte het fraaiste en ontzag inboezemend gezicht des wereld uit.

Zoo ras de brief gelezen was, rees ik overeind en liet in de Maleische taal door den translateur de onder Lr. C dezen vergezellende aanspraak overluid den Koning voorlezen, die over den inhoud een bijzonder vergenoegen toonde; dit gedaan zijnde presenteerde ik de geschenken en na een korte conferentie gehouden te hebben, alzoo het niet past bij zulke ceremonieele audientien in onderhandeling te treden, nam ik van Zijn Hoogheid, met het toereiken van Zijn Hoogheids hand, die ik eerbiedig voor mijn hoofd bragt, mijn ootmoedig afscheid; wordende aanstonds door den Prins lieveling bij de hand genomen en onder het doen van 21 schooten tot aan de poort van het derde of laatste Hof, mitsgaders met dezelfde statie aan het hoofd en vervolgens aan mijn logies gebragt.

'sAnderendaags daarop volgende, zijnde den 9den October, verscheen ik met alle statie en het lossen van 21 schooten weêr aan het Hof en had de eer in een aparte conferentie een opening mijner negotiatie te maken, dat echter van weinig vrucht was, vragende Zijn Hoogheid mij telkens, of het contract met van der Heyden gesloten, niet goed was, willende absoluut van geen andere conditiën als van die reeds gemaakt waren, hooren, en of ik al zeide, dat het contract wel goed was, maar dat het ten opzigte van de peperleverantie niet geobserveerd werd, kwam hij zoo als het opperhoofd met honderd verzonnen pretexten van kinderpraatjes, zware regen, oproeren en onwilligheid zijner onderdanen en wat dies meer zij

te voorschijn. Doch ofschoon ik hem dat alles zeer wel wist te wederleggen en aan te toonen dat er voor drie jaren aan de Chinezen 8,500 picols peper waren verkocht, daar de E. Compe. slechts maar 800 had bekomen, en dat ik ook niet ignoreerde, dat door Zijn Hoogheids order veel peperplanten hadden moeten uitgeroeid worden, om het de Hollanders moede te maken en naderhand weder de Engelsche tot den afhaal van dien korl te inviteren, kon alles niet helpen, waarom ik dan ook mijn afscheid nam, wordende weder onder het lossen van 21 schooten door den Prins lieveling tot aan de poort van het derde Hof bij de hand geconduiseerd.

In het uitgeleide klaagde deze Prins aan mij in het geheim over des Kroonprinsen onbuigzamen aard, zeggende, dat daardoor alles in rep en roer bragt en de negotie stremde, alzoo hij als een zeeroover, de vaartuigen van Zijn Hoogheid den Koning en zijne onderdanen weg nam. Waarop ik hem te gemoet voerde: NB. dan zal het rijk van Bandjar grootelijks te beklagen zijn, als hij Kroonprins aan de regering mogt komen; zekerlijk ja, antwoordde deze Prins lieveling. Wat raad is er dan, vroeg ik, die van de meening des Konings onderrigt was, zou U Hoogheid wel de regering bij Zijn Hoogheids afwezigheid willen aanvaarden? Ja, antwoordde deze jonge Vorst, als daar kans toe zag. Maar ik repliceerde, waarom heeft dan Zijn Hoogheid, U Heer vader zoo kragtig op het derde artikel van het vorig contract, behelzende: "Dat de E. Compe. zich "met geen regts of regeringszaken, Bandjar betreffende, moest "bemoeijen," gestaan? Dat artikel ontbloot u van alle E. Compe. hulp; doch zoo Zijn Hoogheid in onderhandeling met mij wil treden, zal ik dat voor uw belangen zoo nadeelig artikel mortificeren en een favorabel voor uw belang in deszelfs plaats stellen, daarmede braken wij het discours af, namen afscheid en de jonge Vorst keerde wel vergenoegd heenen.

Den zelfden dag werd ik en mijn gevolg ten avondmaaltijd en tot het bijwonen van een comediespel geinviteerd; latende teffens daarbij zeggen, dat mij een eer zoude geschieden, die

nog nooit aan een sterveling geschied was, en dit was de uitwerking van de onderhandeling met dezen Prins lieveling bij de uitleiding geschied.

Zoo gezegd zoo gedaan, mijn receptie was vorstelijk, schoon de maaltijd niet veel om het lijf had, moetende mijn eigen dranken, die ik tot dien einde aldaar had doen brengen, drinken; maar de pragtige comedie, waar naar toe de Koning mij in persoon conduiseerde, was waarlijk een meer als vorstelijk spektakel. Niets mankeerde als dat wij de acteurs en actrices niet verstonden, schoon mij wel alles door den Prins lieveling uitgelegt werd; alles zinspeelde meest op oorlogen en liefdensgevallen, die in een goede order gerepresenteerd wierden. Al het onechte van goud, zilver, gesteentens, goude en zilvere lakens; tapijten, kleeden, was hier echt. De hoofdrollen werden gespeeld door de eerste gemalin van den Prins lieveling, dochter van den gemelden Tommagon, een ongemeen fraaie Princes; en de vrouwen van andere Prinsen van den bloede en hunne bijwijven, die alle vol van de kostelijkste juweelen behangen en vercierd waren, tot de kousen incluis, waren daarmede belegd. De grond van het theater, daar deze nymphen op ageerden, was al te maal met goude tapijten, drap d'or en d'argent belegd. Na het eindigen dezer comedie, die tot twee uren in den morgenstond geduurd had, nam ik mijn afscheid en vervoegde mij na huis.

's Anderendaags liet de Koning mij inviteren tot een geheime conferentie, doch door het zweten in de comedie, veroorzaakt door de hitte van al dat licht en de menigte des volks, schielijk in de open lucht en wind geraakt en daardoor bevangen geworden zijnde, werd ik ziek en liet dierhalve mijn excuus doen, zendende mijn concept-contract, dat deze Sub L^r. D. verzeld, met den gunsteling Pembakal aan Zijn Hoogheid ten bestuur en examinatie; doch dit was van een gansch slechte uitwerking, want de Koning die absoluut niets durfde besluiten, zonder den raad en de approbatie van den Tommagon eerst bekomen te hebben, liet hem 's nachts in het geheim dit

contract lezen en examineren. De Tommagon wist door zijne fijnheid het fenijn, dat in hetzelve verborgen was te ontdekken en den Koning door zijne listige en welsprekende tong zoo verre te bepraten en te misleiden, dat hij in den Raad, van mij bij de eerste audientie te zullen vermoorden, als het zekerste middel zijnde, om zich van mijne lastige propositiën te ontdoen, consenteerde, en vervolgens zouden zij de Logie in den brand steken, want voegde deze kwaadaardige Tommagon om den Koning des te beter (tot) de moord te doen resolveren er nog bij: "Ziet uwe Hoogheid niet dat overal daar "de Comp^e^. voet heeft alles met geweld gedwongen, de vor-"sten in ballingschap weggezonden, van den troon geschopt en als "slaven getracteerd worden; weet U Hoogheid het geval van "Bantam en Java niet? De Hollandsche Comp^e^. zal het ei "opeeten en geven U Hoogheid de dop, zoo als ze overal doen."

Hoe geheim ook dat ongehoord en moorddadig voornemen gehouden werd, kwam ik er echter 's anderendaags achter; want altijd zijn er goede, die zulke enorme voornemens afkeuren en het gerugt met willens verspreiden, om gelegenheid te geven, den slag te ontwijken; gaande dit gerugt als een vuur tot aan onze logie te Tatas voort. Twee dagen na dato zijnde den 13^den^ dito, dat ik eenigzins van mijne indispositie bekomen was, resolveerde ik een einde van deze zaak te maken, willende liever mijn leven opofferen als onverrigter zake terug te keeren. Liet dierhalven door zijnen gunsteling audientie bij Zijne Hoogheid vragen, die mij, van het voornemen kundig zijnde, zulks afraadde, doch toen ik daarbij persisteerde, ging hij aan het Hof, en bragt de tijding, dat ik 's avonds kon komen en dat mij audientie zoude worden verleent. Ten 5 uren 's avonds liet ik zonder de minste statie de kleine galei, waar mede de militairen waren boven gekomen, klaar maken, en vervoegde mij alleen met deze trompetters, zonder wagt of iets, aan het Hof. Zoo als ik voor Zijn Hoogheid was verschenen, trad ik aanstonds met haar in onderhandeling en voerde een taal als of ik meester was en die taal met 50,000 had kunnen

onderschragen, daar ik echter maar een lijfwacht van 12 grenadiers, een sergeant, een korporaal en twee ordonnancen had, en die ik nog expres te huis had gelaten; hebbende 24 mijlen van mij op de reede een weerloos schip volgepropt met Rottineesche krijgsgevangenen. En toen mij de Koning onder anderen zeide, daar loopt een gerugt hier onder het gemeen, dat ik van zins ben U mijn heer Commissaris te doen vermoorden, maar geloof zulks niet, antwoordde ik met veel vrijmoedigheid, het is waar Zijn Hoogheid, dat gerugt heeft zich alom verspreid en ik ben zelfs door het opperhoofd op Tatas daarvan verwittigd. Edoch om Uwe Hoogheid te toonen dat ik niet vrees, heb ik audientie verzogt en ben hier alleen zonder lijfwagt of eenig gevolg voor Uwe Hoogheid verschenen, want hadden mijne Heeren en Meesters voorzien dat ik vreesde, hadden zij mij te huis gelaten of met een ontzaggelijke magt hier gezonden om mij staande te houden. Maar hunne Hoog Edelhedens moede van alle vexatien zijnde, hebben om daarvan eens een spoedig einde te maken geoordeeld aan een Vorst, als U Koninklijke Hoogheid is, een man te moeten zenden zoo als ik ben, dat alzoo men den dood vreesde, als dat ik verzekerd was, die aan Zijn Hoogheid niet schuldig te zijn; en dat Zijn Hoogheid zoo onvoorzichtig niet zoude zijn, van die mij aan te doen en zich alzoo met zijn gansch koninkrijk aan het uiterste gevaar, dat eene zoodanige bloedwraak zoude veroorzaken, bloot stellen, schoon ik wel wist dat er geen een van Zijn Hoogheids onderdanen was, die gelooven kan, dat ik dezen avond levendig uit Zijn Hoogheids paleis zou retourneren. Hierop voerde Zijn Hoogheid mij te gemoet. Dan zijt gij mijn Heer een Orangbrani; dat is te zeggen een couragieuse voorvechter. Ik antwoordde daarop, mijn couragie en voorvechten zoude mij weinig te pas komen, als ik niet wel verzekerd was dat U Hoogheid de gevolgen daarvan meer als ik de dood vreesde, behalve dat ik een prophetischen geest heb, die mij vast verzekerd en overtuigd dat ik mijn ziel in niemands als in Gods handen en dat onder mijn eigen dak zal geven.

Daarop gaf Zijn Koninklijke Hoogheid een wenk aan zijn dwerg en terstond vertoonden zich een grooten troep gewapende lijftrawanten en krijgsvolkeren die mij terstond omsingelden, doch Zijne Hoogheid ziende dat ik mij daaraan in het minst niet bekreunde, maar haar onverschrokken onder de oogen zag, liet Zijn Hoogheid die aanstonds aftrekken en nadat aan de gouvernante des Serails iets in het oor had geluisterd en die daarop naar binnen was gegaan, zag ik mij op nieuw omsingeld met een ander soort van trawanten die wel open helmen, maar voor het overige geen andere wapens voerden, alle op het fraaiste uitgedost en met kostelijke juweelen opgeschikt, namelijk een groot getal bijwijven, en wanneer Zijne Hoogheid vriendelijk mij bij deze verschijning toelachte, antwoordde ik bij deze gelegenheid, deze zijn alzoo gevaarlijk als de eerste, als men daarvan een kwaad en overtollig gebruik maakt. De Hoogheid lachte daarop en zeide Songgoh Songgoh, Commissaris ada orang ter laloe biesa [1]. Ik antwoordde, dat mij zulks nog onbekend was, maar dat ik moest presumeren, dat daaraan iets moest wezen, vermits hunne Hoog Edelheden hadden kunnen goedvinden, mij in de hoedanigheid van hunnen expressen Commissaris en afgezant aan een zoo verstandig Vorst als Zijne Koninklijke Hoogheid is te zenden. Verder voortvarende, zeide ik de Koning van Palembang was in den beginne ook van zins mij kwaad te doen, maar toen mij die Hoogheid heeft leeren kennen, kon ik niet als met de uiterste moeite en belofte van weder te keeren, van het Hof ontslagen raken, gevende Zijn Koninklijke Hoogheid van Palembang mij allerlei teekens van hoogachting en mijn afscheid geschiede met het vergieten van tranen, zoo van Zijn Koninklijke Hoogheid als van den Heer Kroonprins.

Hierop repliceerde de Koning, zijt gij een vriend van mijnen vriend zoo zult gij de mijne ook zijn en blijven, en de achting en liefde die ik u toedrage, heeft in geenendeele voor

[1] Voorwaar voorwaar de Commissaris is een ervaren man.

die van mijn broeder van Palembang te wijken, ik heb zulks in den brief aan Haar Hoog-Edelhedens met mijn ambassadeurs gezonden duidelijk laten blijken. Ik houde met mijnen broeder de Koning van Palembang groote correspondentie, en die Elephant, die gij de rivier opvarende gezien hebt is een present van mijn broeder. De Hooge Regering moet een groot vertrouwen in u mijn Heer stellen, dat ze u overal zend, om met hare bondgenooten te contracteren. Het is waar en ik zal het voor u niet verbergen, dat toen gij eerst hier arriveerde, mij veele tot een kwaad voornemen hebben aangeraden en gezegd: dat de E. Comp^e^. allengskens zocht het rijk van Bandjar zoo als alle de rijken, daar deze Comp^e^. eenig bewind heeft, onder haar juk te doen zuchten; maar ik ben van een gansch ander gevoelen, en ik heb waarlijk een volmaakte achting en liefde voor u over, om geen lief ding willende of gij waart hier gekomen, en nog liever zoude het mij zijn, als gij hier kon blijven. Men kan zacht wel denken dat ik zijne Hoogheid in het beantwoorden dezer rede niets schuldig bleef en dat kwaad gevoelen dat men Zijn Hoogheid tegen de E. Comp^e^. had zoeken in te boezemen, op de beste wijze wederlegt heb.

Al verder vroeg deze Koning of ik wel Raad van Indiën en Generaal kon worden, ik antwoordde van ja, doch dat vermits ik reeds 45 jaren telde, de apparentie daartoe zeer klein was. Gij moet u wat spoeden zeide de Koning en zorg dragen dat ze u niet verzenden, want ik verlang zeer uwe nabijheid, de goede diensten die gij aan mijne ambassadeurs bij hun aanwezen op Batavia hebt bewezen, doen mij hopen dat uwe hetzelve aan mij, mijne kinderen en onderdanen ook zult doen en ik zal altoos stellen een boezemvriend op Batavia aan u mijn Heer te hebben. Al verder vroeg zijn Hoogheid of ik niet een tijdlang op Bandjar kon blijven, om mij met de jagt wat te diverteren; ik antwoordde dat de mouson verliep, of ik dan van Batavia wilde retourneren, zulks zeide ik kon ook niet geschieden, want ik van nu af aan geprojecteerd was een andere Commissie te gaan executeren. Dan zijt gij mijn Heer

zeide deze Koning de eeuwige Commissaris. Het zoude al te langwijlig zijn om hier alle de nieuwsgierige vragen en mijne antwoorden van en aan dezen monarch ter neder te pennen, mij alleen vergenoegende U Hoog Edelheden nog een schets te geven van de gedachten die zich deze Hoogheid formeert wegens eene vijandelijke attaque door de E. Comp^e^. op Bandjar, want toen mij zijn Hoogheid distinct na alle de oorlogen die de E. Comp^e^. op de Mallebaar, Bantam en Makassar gevoerd had en nog tot heden op Java voerde, vroeg en door mij geantwoord was dat de agresseurs dezer oorlogen hun intrest niet verstonden, dat ze anders de E. Comp^e^. altoos tot vriend zouden houden, te meer om dat er geen exempel konde worden aangetoont dat er ooit een van die alle had getriompheerd, maar altoos te kort was geschooten; dat de magt der E. Comp^e^. onbepaald groot was; repliceerde mij deze Hoogheid de E. Comp^e^. zoude in een land als dit is, met al haar magt niets ter wereld kunnen uitvoeren als een partij huizen langs de rivier in den brand steken, want zoo mijn magt het al tegens de E. Comp^e^. niet kon houden, zoude ik mij met alle mijne onderdanen in het gebergte retireren. Ja antwoordde ik, maar wat zoude U Hoogheid in het gebergte doen en hoe lang zoude Zijn Hoogheid met zoo veele onderdanen het uithouden, als de E. Comp^e^. alle de toegangen dezes vloeds en de stranden bezet hield en U Hoogheid alle toevoer van levensmiddelen en kleederen afsneed, te meer alles uit andere gewesten hier moet aangebragt worden. Hierop zweeg de Koning bot stil. Of nu de Koning in die tusschentijd, dat ik geincommodeerd was en dat zich dat gerugt van mij te zullen vermoorden verbreidde met den Tommagon met welke ik in die tusschentijd het voor geciteerde discours nopens het vermoorden der Franschen en de wraakoefening had gehouden, zich heeft beraden en deze Tommagon uit een benaauwde conscientie tot inkeer is gekomen en den Koning zulk een bloedig voornemen afgeraden, dan wel, dat hij gaarne heeft gezien, dat ik de belangen van zijn schoonzoon, den Prins lieveling, die zoo gezegd is, de Ko-

ning en deze Tommagon gaarne zagen dat den vader bij Zijn Hoogheids aflijvigheid succedeerde omhelsde en favoriseerde, gelijk in een artikel van het contract te zien is, te meer deze Tommagon een doodelijke vijand van den Kroonprins is, of dat de beleefdheden aan zijne ambassadeurs den Koning van dat heilloos voornemen wederhielden, of dat zulks maar expres verdicht was, om was het mogelijk mij bevreesd te maken en alzoo mij dwingen om mijne eischen die ze zoo hard noemden te doen modereren, of omdat ik uiterlijk toonde een bittere vijand van den Kroonprins en in tegendeel een groot vriend van den Prins lieveling te zijn, weet ik niet, altoos dit is vast, dat ik van dat uur af met den Vorst kon maken wat ik wilde, schoon ik in het doen accepteren van sommige artikelen al vrij veel moeite en tegenstand ontmoette; inzonderheid met het weigeren van peper aan de jonken. Doch ik verklaarde rondborstig dat mij Zijne Hoogheid al de artikelen moest toestaan of geen. Dat ik het vertrouwen en de verwachting, die Haar Hoog Edelheden in mij hadden gelieven te stellen overal in alle mijne Commissien had vervuld en beantwoord en dat bij aldien ik nu met de laatste commissie schaamte moest behalen, ik die wel wist weer uit te vegen, dat ik het oorlogen zoo wel verstond, als in der minne te contracteren, dat zulks reeds gebleken, en dat die geen, die dat niet konde gelooven, wel een preuve daar van kon zien, en mogelijk eerder als het hun lief was; na het uiten dezer woorden ging ik heen, doch de Koning zeide mij in het nemen van mijn afscheid, ik zal uw contract nog eens examineren en mijn laatste resolutie dien aangaande laten weten.

’s Anderen daags zijnde den 14den dito zond de Koning aan mij een door hem of den Tommagon geconcipieerd contract ter lectuur; doch ik zond die wederom, latende Zijn Hoogheid weten, dat de mijne goed was en ik bij gevolg daarbij zoude blijven persisteren.

Van den 14den tot den 20sten onder welke tijd ik een reis naar het hemelsch district van Martapoera had gedaan, om den

Prins Soeria, broeder des Sulthans, die mij zeer uitnemend en met het doen van 21 schoten bij mijn komst en vertrek recipieerde, een visite te gaan geven, werd niets gedaan, als dagelijks daar over geconfereerd, doende de Koning alle mogelijke moeite om iets van de conventie te retrancheren, doch door mijne standvastige volharding wanhopende te zullen reusseren en gerapporteerd zijnde, dat ik dien morgen geordonneerd had, alles tot mijn vertrek klaar te maken, resolveerde eindelijk 's avonds van den 20sten dito mij aan zijn Hof te inviteren, en wist na eene overtuigende lange conferentie eindelijk hem zoo verre te bepraten, dat Zijn Hoogheid die zoo gewigtige en zoo profitable conventie, die ik de eer heb hier nevens over te leggen, teekende.

Niemand was blijder als ik, ik vergat door dat drievoudig goed en onverwacht succes al mijn chagrijn, moeite, verdriet, arbeid, kosten, schaden en gevaren. Schoon ik mij telkens nog liet voorstaan dat ik als ik om laag kwam, daar de Kroonprins was, nog vrij wat meer en profitabelders zou uitvoeren, want ik hield deze twee Vorsten, te weten de Sulthan en den Kroonprins altijd tusschen hoop en vrees. Bij de Koning schilderde ik de Kroonprins voor een wreed, onwaardig en barbaarsch Vorst af, zeggende dat dit rijk en de belangen der E. Compe. als deze Vorst aan de Regering mogt komen, ten eenenmale zoude verwoest en te niet raken; maar als ik in die tusschentijd den jongen Vorst schreef toonde ik medelijden met zijn ellendig lot te hebben, hem gestadig vermanende tot geduld en standvastigheid, gevende hem alle mogelijke hoop; verzoekende op Tatas te willen vertoeven tot ik omlaag kwam, als wanneer ik tot zijn best met hem zoude confereren. En aan het opperhoofd schreef ik dat ik over twee dagen stond onverrigter zaken na omlaag te retourneren, die zulks den jongen Vorst, die zich daar over verheugde, vertelde.

De uitslag heeft ook doen zien, dat ik mij in cas subject ganschelijk niet heb bedrogen, gelijk het vervolg zal komen aan te toonen.

Hier zie ik met het uiterste genoegen het einde mijner commissie bekroond; hier ondervind ik dat het einde eens dings beter is als deszelfs beginsel, dit Zijn Hoog Edele Heer en Wel Edele Heeren, de drie goede dingen, of nu nog meer goede dingen als in dat drietal te vinden zijn, staat aan U Hoog Edelheden alleen, om door mij dat te doen onderzoeken, zullende mij tot bevordering van 's E. Comp^e^. waren interest en U Hoog Edelhedens glorie altoos paraat en trouw laten vinden.

Doch om wederom te keeren daar ik gebleven moest hebben, moet ik zeggen, dat zoodra deze conventie geteekend was, zich een ongemeene vreugde en genoegen op het gezicht van groot en klein vertoonde; alles was vrolijk en wel vergenoegd, schoon ze niet wisten waarom: het was het gemeen, bij dewelke ik waarlijk zeer bemind en geacht was, genoeg dat ik vergenoegd was en het gevaar dat mij, zoo ze vast meenden gedreigd had, ontkomen was. Zachte en minzame behandelingen gepaard met eenige mildadigheden, waren alleen in staat om mij ten uitersten bemind bij deze natie te maken. De Koning en de gansche koninklijke familie betoonde op haar beurt met allerlei vreugdebedrijven van rongings en wat dies meer zij ook hunne blijdschap en vergenoegen, want deze Hoogheid gehoord hebbende, dat ik willens was te vertrekken, verzocht mij tegen den volgende dag zijnde den 21sten dito ten eeten en ter overnachting. Ik verscheen dan den 21sten 's avonds met mijn bijhebbend gevolg aan dat luisterrijk Hof, wordende mijn komst zoo als altijd geschied was, weder met 21 schoten uit het kanon begroet. Zoo als ik aan de poort van het derde Hof genaderd was, verscheen de Prins lieveling, die mij na het afleggen der ordinaire complimenten, daar deze natie vol van is, bij de hand binnen bragt en aan Zijn Hoogheid den Sulthan die mij aanstonds deed zitten, presenteerde.

Naauwelijks waren wij gezeten of daar kwam een heele zwerm mooije en blanke vrouwen, ieder met een goud vat, om ons onder het drinken van thee te bedienen; ondertusschen speelden eenige mooije meisjes ronging, en wij werden eindelijk in

een apart Koninklijk, altemaal met goud geborduurde kostelijke tapijten behangen en belegt vertrek, ter avondmaal geleid. Gegeten hebbende, verscheen de Koning met zijn geliefste Zoon in zijn pontificaal, zat bij ons neêr, en liet een stel van negen extra ordinair mooije en met kostbare diamante, robijne en esmaraude ringen vercierde bijwijven komen die in een ronde kring met een tafel in haar midden bij zijne Hoogheid neêr zaten, hebbende een zak met nieuwe schellingen en een spel kaarten bij haar lieden. Zoodra zij deze schellingen onder haar verdeeld hadden; gaf de Koning een wenk en terstond gingen deze nimphjes aan het spelen. De Sulthan die tegen mij over zat, deed mij gansch digt bij hem en onder het oog dezer nonnetjes naderen, om mij zoo als zijn Hoogheid voorgaf, blijken te geven van de achting die zijn Hoogheid voor mij had en het vertrouwen dat in mij stelde.

Toen ik onder andere discoursen meer Zijne Hoogheid vroeg, hoe kan men nu weten, wie aan de winnende hand is? antwoordde Zijn Hoogheid, die geen die het eerst wint zal een gezang tot uwen lof opheffen en alle de anderen zullen zingende haar antwoorden; kort na dit gezegde hief een van de negen een zeer fraai gezang op en werd in een nette order door de anderen beantwoord.

Beneden het parterre daar wij zaten, waren ook een partij meiden, doch van een minder soort, die mede moesten zingen. Dit duurde tot omtrend een uur in den nacht, wanneer Zijn Hoogheid na ons alvorens een goede nachtrust toegewenscht te hebben, met zijn geliefde Zoon en zijn gevolg heen ging.

Mijn slaapplaats, dat in dit zelfde vertrek was, was als een hoog verheven tabernakel of troon amphiteatergewijze veertien trappen hoog; als men de twee eerste treden optrad, kwam men aan het parterre of tweede voorgrond daar wij gemaaltijd hadden, aan welkers einde de tabernakel begon; drie trappen opgestapt zijnde was men op een kostelijk parterre, en daar van dan drie trappen hooger de slaapplaats van den onderkoopman Ringholm en den secretaris. Daar vertoonden zich twee

kostelijke bedden met rood fluweele kussens, met gouden platen aan de einden beslagen, en aan weêrszijden stonden groote Engelsche spiegels; weer drie trappen hooger, kwam men op het laatste parterre, op het aller fraaijste vercierd, en nog drie hooger aan mijn slaapplaats, dat waarlijk koninklijk was. Alle deze parterres en voorgronden waren behangen en belegd met goud lakens en goud gebordurde tapijten; maar mijn slaapplaats ging alles te boven, ik lag als een afgod op een hoog verheven troon, daar alles blonk van kostelijkheden en vol behangen met spiegels. Twee bedden waren daar, een om op te slapen en een paradebed; mijn slaapbed was van goud laken met bloemen bestrooid, aan weêrskanten met twee gouden kandelaars en kwispedoors; maar het paradebed was onbeschrijfelijk en rijk, de kussens met massif goud beslagen en met edelgesteenten en paarlen bezet, waren 9 hoog, met een heel rei gouden kandelaars van een considerabele hoogte en fijn; alles was koninklijk, en echter kon ik door al het licht, de reuk van kostelijke oliën en bloemen geen oog toedoen. Voor den tabernakel moesten de gansche nacht wagthouden, de gouvernante met negen mooije meisjes, gedestineerd tot mijn dienst, van het begin dat ik aan het Hof verscheen tot ik afscheid nam. Deze zelfde gouvernante met die meisjes, hebben eens door order van den Sulthan een soupé door de vrouwen van den Koning en de Prins lieveling eigenhandig toebereid, aan mijn huis gebragt en voorgediend. Men kan oordeelen van de pragt en rijkdom dezes Hofs, als men weet, dat men mijne slaven het eeten uit gouden bakken voordiende en gouden kwispedoors toereikte. 's Anderen daags 's morgens zijnde den 22sten dito verscheen Zijne Hoogheid met den Prins lieveling, in gala gekleed in ons vertrek, en bleef onder het houden van een minzaam discoursje tot 7 uren bij ons, en wanneer ik mouvementen maakte, mijn afscheid te nemen, werden de contrageschenken gehaald, en ik door Zijn Hoogheid, na dat de deze Sub Lt. E. verzellende afscheidsrede had laten doen, buiten het groot portaal geconduiseerd. Daar namen wij op het

minzaamst en tederst ons afscheid; doch de Koning te weemoedig geworden zijnde, moest mij verlaten, en zonder meer te kunnen spreken zich binnen zijn vertrek retireren, en ik wierd weder door den Prins lieveling, met de geschenken vooruit in statie gaande, door alle de prachtige trawanten en lijfwagten heen en onder het gebulder des geschuts tot aan het derde portaal gebragt, alwaar ik door Zijn Hoogheids gecommitteerdens wierd waargenomen en naar mijn logies geconduiseerd, volgende mij de gouvernante met de nimphjes voormeld met een wel toebereid dejeuné tot in het jacht, waarmede ik dien zelfden dag op Tatas arriveerde.

Zoo was het moeijelijk begin en het gelukkige einde mijner Commissie aan dat zoo ongemaklijk Hof, bij een vorst die mij wilde laten vermoorden, dit moet alleen aan een hemelsche bestiering en niet aan mijne wijsheid toegeschreven worden. God heeft eindelijk een einde willen maken aller critique lasteringe waarmede een reeks onrustige ruststoorders mijn ellendig leven hebben zoeken te bezwalken, en ik schijn eenige verzekering te hebben, dat zich voor mij nog meer occagiën zullen opdoen, en de welke ik mij ten grooten voordeele mijner Heeren en Meesters zal kunnen bekend maken. De verdrukkingen hebben mijnen geest neêrslagtig gemaakt gehad, doch alle zijn ze niet in staat geweest, mij van de wegen die een eerlijk man en een trouw onderdaan moet bewandelen, af te doen dwalen; integendeel schoon buiten den dienst der E. Comp^{e}., heb ik altoos voor zoo verre mij zulks gepermitteerd was, haar interest zoeken te bevorderen en de onderkruipers daarvan vervolgd. Dat dit een waarachtige waarheid is, daarvan kan ik mij beroemen en durf nog wel tot staving daarvan, mij met alle mogelijke eerbied en hoogachting beroepen op mijn zeer edelmoedige weldoender, Zijne Excellentie dezen thans in glorieus en hemelsch geheugenisse regerende Hoog Edele Heer Gouverneur-Generaal Jacob Mossel. Doch het word tijd dat ik het Hof en den Sulthan verlaat, en mij met deze beschrijving op Tatas spoede, om U Hoog Edelheden op nieuw

te verheugen met de zoo overheerlijke en nog alles overtreffende vruchten mijner negotiatie met den Kroonprins Ratoe Anom aldaar. Het zoude te lang vallen om een net verhaal te doen van alle de conferentiën die met dezen jongen Prins zijn gehouden, dierhalven zal ik alleen zeggen, dat zoo haast ik op Tatas gearriveerd was, de Vorst om belet liet vragen, om bij mij een visite af te leggen. 'S avonds omtrent acht uren kwam Zijn Hoogheid zonder de minste ceremonie aan; ik overhandigde Zijn Hoogheid den brief Uwer Hoog Edelhedens en de geschenken, die ik van het mijne voor dezen Vorst geprojecteerd had; dien avond werd er niets van staatsbelang gerept, maar ik verzocht Zijn Hoogheid, dat ik de Eer mogt hebben hem 's anderen daags 's morgens een contravisite te mogen geven, hetwelk mij de Vorst met alle vermaak toestond, en 's morgens zijn kostelijk jacht tot mijn afhaling toezond. Daar entameerde ik mijne zoo gelukkige afgeloopene negotiatie, en om den Koning en den Prins lieveling geen suspitie te geven, schreef ik aan beide een brief, welkers inhoud onder de bijlagen Sub L^t. F. en G. te vinden is.

Kortom, na dat verscheide malen met dezen Vorst in het geheim, zoo aan Zijn Hoogheids Hof als in de logie geconfereerd had, sloot ik met deze Prins de hier onder L^t. H. gevoegde voordeelige conventie. Diegeen die ik met den Koning gesloten heb, is groot en profitabel, maar die met den Kroonprins overtreft alles en is onbegrijpelijk, zullende in meer als korten tijd als U Hoog Edelheden het project dat ik dien aangaande, zoo het U Hoog Edelheden behaagde sta te maken, zullen gelieven te agreëren, 's E. Comp^e. inkomsten met millioenen R^ds. vermeerderen.

Het zal niet onnuttig zijn, dat ik eens deze twee conventiën kortelijk overloop, om in het kort de groote voordeelen, die de E. Comp^e. zich daarvan belooven kan, te doen uitblinken.

Ik zal dan een begin met die des Konings maken invoege als volgt.

Het 2de Artikel.

Zullen alle contracten in verscheiden tijden gesloten, dat mijn Heeren de drie Commissianten van der Heijden, van der Burg en van Suchtelen vergeten hadden, tot een grondslag van deze nieuwe conventie zijn.

In het 3de Artikel.

Word de Hooge Regering, als de Souvereiniteit hunner Hoogmogende representerende, geinviteerd en verzocht NB. part en deel te nemen in de regering van Bandjar; hetwelk in het tractaat door van der Heijden C. S. in het 3de artikel finaal is verboden. Dus maakt zich deze Hoogheid stilzwijgende tot een vasal der E. Compe. en vernietigd het voorgaande 3de artikel.

In het 6de Artikel.

Word den Koning alle negotie in peper aan Chinezen of wie het ook zoude mogen zijn, verboden en dit vermeerdert 's E. Compe. inkomen met 11 à 12000 rijksdaalders 's jaars.

In het 10de Artikel.

Maakt de E. Compe. zich alleen meester van alle Chinesche negotie, die deze natie aan de E. Compe. alleen moet verkoopen, en de Bandjarezen of andere natiën werden verpligt die goederen tegen 30 percent weder van de E. Compe. in te koopen, waarvan echter 10 percent voor den Koning afgaan en 20 voor de Compe. blijven, dat een considerabel inkomen moet geven.

Het 11de Artikel.

Maakt een schikking om alle de diamanten in 's Compe. handen te doen vervallen, alzoo den Koning zich daartoe verbind.

Het 13de Artikel.

Insgelijks het goud tegen 12 Spaansche realen fijn.

Het 18de Artikel.

Geen asijl aan 's E. Compe. vijanden en rebellen te geven.

Het 21ste Artikel.

Zal den Koning alle de schulden van den Kroonprins bij termijnen betalen.

Het 23ste Artikel.

Geeft de E. Compe. 's jaarlijks een inkomen van omtrent

90,000 rijksdaalders, en maakt haar meester van alle de negotie van gansch Borneo, als diamanten, goud, vogelnestjes, peper, was enz.

Het 26ste Artikel.

Maakt allerlei soorten van Statenmunt gangbaar, en dit geeft de E. Comp^{e}. op de nieuwe schellingen, dubbeltjes en duiten 6½ percent winst, alzoo ze liever 8 nieuwe schellingen, 24 nieuwe dubbeltjes of 240 duiten, als een reaal van 64 stuivers willen aannemen.

Zie daar in het kort de voordeelen van mijne conventie met den Koning van Bandjar getroffen, maar zij komen nog in geen comparatie met de geen die ik met den Kroonprins bij de successie op den troon gemaakt heb; want behalven dat zich deze Prins in zijne conventie verbonden heeft, alle de reeds met den Koning zijne oom gemaakte schikkingen heiliglijk te zullen onderhouden, verbind zich Zijne Hoogheid nog daarenboven de hier onder volgende artikelen onzer gesloten conventie, zonder de minste infractie te zullen observeren. Zijnde dies korten inhoud, als volgt.

Artikel 1.

Neemt aan het gemaakte contract met zijn Oom den Koning in zoo verre zulks dit nieuwe niet contrarieert, te zullen voor goed keuren.

Artikel 2.

Word gansch Borneo met zijn ap- en dependentiën, rijken, en provintiën, tot een leen en de Vorst tot een vasal of leenman van de E. Comp^{e}. gemaakt.

Artikel 3.

Verbind zich 'sjaarlijks door een of meer Ambassadeurs met 1000 pikols zwarte en 10 dito witte peper, 1000 karaat diamanten en 100 realen fijn goud, voor zijn leen-hommagie aan de E. Comp^{e}. op Batavia te zullen laten doen.

Artikel 4.

De E. Comp^{e}. zal den Koning nomineren.

Artikel 6.

De Chineesche natie zal voortaan direct onder de E. Comp^e^. sorteren.

Artikel 7.

Verbind zich ten eersten zijne schulden aan de E. Comp^e^. te zullen voldoen.

Artikel 9.

De E. Comp^e^. zal alleen ten hare behoeve mogen heffen, al den tol van de inkomende en uitgaande goederen op gansch Borneo, alsmede de diamant-mijnen verpagten ten haren faveure.

Zie hier Hoog Edele Heer en Wel Edele Heeren de vruchten mijnes arbeids, waarmede ik U Hoog Edelheden bij provisie felicitere.

Hier ontbreekt nog maar de executie en zoo die der eerste conventie ten opzichte van de verovering der afgescheurde provintiën of de heffing van den jongen vorst op den troon, eenige difficulteiten mogt baren, neem ik den last dezer executie finaal op mij, ter mijner verantwoording en rekening, hetwelk ik met een zoodanige behendigheid en geringe kosten zal doen, dat zich een ieder met regt daarover zal moeten verwonderen; doch de wijze door dewelke dat staat ondernomen te worden, zal als nog voor mij tot een nadere occagie zich presenteert, houden alzoo het project dienaangaande door gebrek van tijd niet heb kunnen vervaardigen.

Doch vermits ik twee contracten heb gemaakt, dat is, een met den Koning en een met den Kroonprins, en dat de E. Comp^e^. eenen contractant noodzakelijk moet laten varen, om de belangen des anderen met die van de hare te bevorderen, dien ik bij anticipatie wel mijn gevoelen dien aangaande hier ter neder te pennen. Het zal voor U Hoog Edelheden uit de voor geciteerde beschrijving, uit de contracten en uit de natuure der zake gansch niet ongemakkelijk zijn te begrijpen, dat de conventie met den Kroonprins gesloten, op verre na de beste en de profitabelste voor 's E. Comp^e^. interest is, behalven dat

deze contractant eerlijker sentimenten heeft, en dierhalven meer staat op hem, als op zijn oom te maken is; maar de zwarigheid zal men mogelijk vinden in:

A. Om niet te breken met den Koning een contract dat zoo nieuw en voor de E. Comp[e]. zoo profitabel is.

B. Zal men mogelijk zich op de kosten die men genoodzaakt zoude zijn, dien aangaande te maken, om den Prins den troon, die zoo onregtvaardig door den Koning Zijn Hoogheids Oom, geoccupeerd word, te doen beklimmen.

C. Zoo dit onderneemen zijnde mislukt, zal men zeggen, ziet zich de E. Comp[e]. eensklaps van de voordeelen van beide deze conventiën gefrusteerd.

Om op deze drie zwarigheden te antwoorden moet ik in de eerste plaats A. zeggen.

Dat het oneerlijk en onbetamelijk is te breken een contract met een Vorst, die zijn bondgenoot geen de minste reden daartoe geeft. Doch vermits deze Koningen zelden voorbij kunnen, eenige infractiën in de traktaten te doen glibben, zoude men om de maat vol te vullen, wel kunnen wagten tot zulks, of door onvoorzichtigheid of door kwaadmeenendheid aan den kant des Konings geschiede en den Kroonprins die nu 28 jaren teld, uitstellen tot hij 30 jaren bereikt. Doch wat aangaat de tweede zwarigheid B. namelijk de kosten, ben ik van gevoelen dat men die wegens hare geringheid in het geheel niet moet tellen, te meer als U Hoog Edelheden resolveren, de van deze Vorst afgescheurde provintiën te heroveren, kan die zelfde magt, onder pretext van zulks te gaan executeren, na eerst van Bandjar de verzamelplaats gemaakt te hebben, dit met alle gemak uitvoeren, te meer de Kroonprins een zeer grooten aanhang heeft.

Maar voor de derde zwarigheid C., wil ik, mits men mijn project executeert en de onderneming geheim houd wel daarvoor instaan en nemen alle de kosten voor mijne rekening, zoo dit mislukt.

Ik spreek hier als een Staatkundige en niet als een Godge-

leerde; zoo men dat wil doen, moet men vooral als het noodzakelijkst onze logie defensief maken, hetwelk geen suspitie tot iets kan geven, vermits zulks in de conventie bedongen is.

Ik ben voor de Prins.

Eerstelijk om dat hij een braaf en de E. Comp^e^. gezinde Vorst is.

Ten tweeden, om dat zijne conventie ongemeen die, dewelke met den Koning gemaakt is, overtreft, en de E. Comp^o^. niet alleen meester van het gansch groot eiland Borneo, maar ook van alle de considerabele inkomsten en de negotie maakt.

Ten derden, om dat zoolang deze Koning den troon onregtvaardig occupeert de rustende negotie nooit verzekerd zijn, of men moest den noodlottigen Prins, om zijne droefheid te verzwaren, op Batavia met list doen komen.

Borneo het grootste en rijkste eiland des ganschen aardbodems, kan men waarlijk tot een middelpunt der negotie van gansch Indiën maken, en door die bezitting zich meester zien of ten minsten in den teugel houden, alle de eilanden die om de Noord van dat eiland zijn, onder anderen Mindanauw en Solok, daar de Engelschen reeds een aanzoek om zich daar te nestelen, gemaakt hebben.

Als nu de E. Comp^e^. zich in het bezit van dat eiland en met hetzelve van alle de revenuën, negotie, tollen, van de inkomende en uitgaande regten, van de diamanten, pagt van het goud, vogelnessen, peper en wat dies meer bevind, wat een considerabele somma moet dat 'sjaars niet aan de E. Comp^e^. opbrengen.

Het zijn Hoog Edele Heer en Wel Edele Heeren, reëliteiten en geen chimerique verre gezochte grillen, daar ik de Eer heb mentie van te maken. Als men de groote vaart op dit eiland van alle de Oostersche plaatsen en van China zag, en de menigte goederen, die in alle de rivieren en havens binnen gebragt werden, zoude men met mij aanstonds van een concept worden en geen tijd verzuimen of geringe kosten ontzien, om mijn voorslag op het spoedigste te bewerkstelligen.

In hoop en verwachting dat dit mag geschieden, verlaat ik deze beide hoven en spoede mij naar onze ellendige cavanne.

De Hollandsche Logie.

A. Om U Hoog Edelheden aan te toonen haren tegenwoordigen staat.

B. Hoe of de Ed. Comp^e^. onder den naam van reparatie en in staat van defensie stelling van deze logie altoos bedrogen is, en dierhalven al het 's E. Comp^e^. wegen in rekening gebragte het tegenwoordige Opperhoofd moet doen betalen.

C. Wat omtrent deze logie gemaakt moet worden, om Bandjar te dwingen.

D. Wat man dit tegenwoordig Opperhoofd is, waarom de E. Comp^e^. eenige jaren herwaarts zoo weinig peper van Bandjar heeft bekomen en wat omtrent hem te doen is.

E. Waarom de E. Comp^e^. dit jaar meer peper, als eenige jaren herwaarts bekomen heeft en nog staat te bekomen.

F. Waarom het Comptoir ten achteren is, en wat man van Suchtelen geweest zij.

G. Gesteldheid der overige dienaren.

Wat den tegenwoordigen staat van de logie aanbelangt, moet ik zeggen, dat die eerder een oud vervallen Oldenburgs of Westphaalsche boeren meijerij als naar een logie gelijkt.

Alle de woningen daarin zijn van bamboezen gemaakt, met atap gedekt, in een stinkend moeras op palen gebouwd, niet zoo als men altijd frivool heeft opgegeven, opgevuld, neen! als men in de huizen is kan men van onderen het water zien, invoegen dat er niets opgevuld is, als de weg die naar het huis van het Opperhoofd gaat, het nieuwe pakhuis en voor aan het Hoofd, en dat met ballast uit de schepen geschied is; voor de rest is deze logie omtrent 30 (50) roeden in het vierkant gepalisadeert; zijnde achter, vóór en ter zijde met stinkende poelen, waarin zich groen en verrot water bevind, versiert.

Dit is alles wat ik van deze logie of liever varkenshok, die de E. Comp^e^. zoo veel geld gekost heeft, zeggen kan, invoe-

gen dat de E. Compe. met het grootste regt des werelds meest alle het successive door dit Opperhoofd in rekening gebragte hem kan doen uitkeeren; want ik betuig voor God, dat de gansche logie except het kanon, zoo veel niet waard is, als hij Opperhoofd voor een jaar gastos (onkosten) in rekening heeft gebragt. Ik heb mij verwonderd en ontstigt, toen ik de onkosten in het specificatieboek met de gebouwen of de reparatie geconfronteerd had. Hoe verbaast was ik, toen ik, de buiten de logie digt aan de rivier staande langwerpige atappe loods op bamboezen stutten, omtrent zoo, als te Batavia het dak is, dat over de waterfiskaal zijn schuit ligt, bij deze specificatie voor 800 guldens te boek vond! Ik wil een zoodanige loods op Batavia, daar alles veel duurder is, voor 10 rds. oprigten; en zoo is alles na rato.

Wat nu omtrent deze logie gemaakt moet worden, kan men uit haren tegenwoordigen staat en de defensie, die ze nu meer als ooit, zoo het er eens op aan moest komen, doen moest, ligt afnemen. Ik oordeel dat de E. Compe. nu Bandjar door mijne gemaakte conventie met alle ap- en dependentiën het hare geworden is, op Tatas een formidabel steenen fort, en dat ten allerspoedigste moest laten maken, en het met een goed guarnisoen voorzien. Waar is het dat zulke op een losse beweeglijke moeras niet ligt en zonder groote kosten te doen zal zijn, maar het zal daar op aankomen, wie of het maken zal en of het de maker zal begrijpen.

Ziet hier, Hoog Edele Heer en Wel Edele Heeren! mijn concept, dat dit werk ligt en met weinig kosten kan voltooijen. Ik zend alle de schepen en mindere vaartuigen, tot den afhaal van peper en andere produkten geprojecteerd met veel steenen ballast over Koewala Damak of Rembang om balken tot palen in te nemen, daar heenen. Als ik een goede kwantiteit steenen, balken, zwalpen en kalk bij malkanderen heb, laat ik het bestek mijns forts afsteken, uitgraven en de aarde naar het midden brengen, om het centrum op te vullen. Ik laat van een gedeelte dezer balken, palen maken laat ze ter

plaatse daar ik mijn fondament zoo breed als men het noodig zal achten, wil maken, inheijen. Van de andere balken laat ik roosters maken en daar over heen leggen. Vervolgens laat ik van zwalpen kassen maken, zoo breed als de roosters zijn, leg die kassen leeg langs, en daar het nodig is, naast malkanderen op de roosters neder; vul die op met allerlei soorten van steen en laat die vol loopen met kalkwater, gemengd met zand en jagar zuiker, en zoo maak ik met weinig moeite en minder kosten mijn fondament, dat ook alles is.

Als men het fort maakt daar heden de logie is, gaat daarvan dan een lange smalle weg tot aan de groote rivier, alwaar het noodzakelijk is, dat men een soort van schans maakt, om de vaartuigen, die somtijds mogten weigeren ter visitatie aan te leggen, te dwingen, wanneer als dan absolut alle smokkelarij belet kan worden, dus verre van de logie zullen we nu zien wat man dies hedendaagsch Opperhoofd is.

Als ik al het geene mij successivelijk zoo op Tatas als op Kajoetangie van hem door de Inlanders, de Chinezen, ja de Koning en de Prinsen verteld is, wilde aanhalen, zoude dit werk meer als te veel daarmede geëxtendeerd werden. Ik zal mij maar vergenoegen om zonder aanzien des persoons, zijner vrienden, magen en patroonen te beschrijven, het geen dat mijn eer en pligt en dit mijn karakter onvermijdelijk medebrengt; mij aan niemand, als alleen aan mijne conscientie en de rekenschap die ik aan mijnen God en mijne Hooge gebieders geven moet, storende. Alle de verklaringen der bovengemelde soorten van personen, kwamen in conformiteit daarop uit, dat het Opperhoofd de oorzaak is, dat de E. Comp^{e}. 't zedert zijne regering ter dezer plaats zoo weinig peper had bekomen. Dat de Chinezen zoo veel peper, als er bijna was, konden krijgen als de Nachodas voor de pas van ieder groote jonk 1000 en voor een kleinder 500 Spaansche realen en daar en boven, voor ieder pikol peper, behalven de 8 realen, nog drie aan hem betaalden, invoegen deze Chinezen, ieder pikol peper die ze van hem kochten 11 Spaansche realen kwam te staan. Dat het wel waar

is, dat er voor drie jaren 8500 pikols peper uit Bandjar in China gebragt zijn, waar voor hij voor ieder pikol, behalven het geene hij de E. Compe. heeft onthouden, drie Spaansche realen getrokken heeft, makende dus te zamen vijf realen van ieder pikol, die dit Opperhoofd in zijn zak stak.

Dat voorleden jaar, behalven het geene Compe. wegen verkocht is, nog aan den Chinees Lim Giconko alias Kiranka 1000 pikols peper door hem Opperhoofd zijn verkocht, waarvoor mede 5 Spaansche realen voor ieder pikol getrokken heeft; item aan de Chinezen Sjiescen en Lim Thonco ieder 200 pikols tegen dien prijs gegeven. Dat zij meer hadden kunnen krijgen, maar geen geld meer hadden. Dat hij de Chinezen Cangeaan en Lim Hoco, om dat zij bij den Sulthan over de enorme afpersing van dat pas-geld en andere enormiteiten hadden geklaagd, ieder 150 Spaansche realen boete had afgeperst, en dat, toen de Sulthan en de Tommagon daar over doleerden, het Opperhoofd met het uiten dezer woorden, wat raakt den Sulthan mijn gedoente, ik ben niet verpligt iemand reden van mijn gedrag te geven. Ik heb de logie in staat van defensie gebragt, laat den Sulthan maar komen, ik verwacht hem, om hem de reden van mijn gedoente uit mijn kanon te doen hooren, den Koning heeft uitgedaagt.

Dat hij Opperhoofd het vaartuig met dies lading van den Chinees Lim Toenko, om dat van Cambodja zonder pas was aangeland, aangeslagen en verkocht had. Voorts dat, toen het Opperhoofd verwittigt was, dat de Kroonprins een zijner Chinezen, die 's E. Compe. pas van hem moest hebben gereprimandeerd en gedreigd had over het konkelen met hem Opperhoofd nopens den clandestinen vervoer van peper, en deze Chinees den Kroonprins 300 realen boete had aangepresenteerd, en waarvan de Prins echter maar 100 genomen had, voor het te kort doen van 1 reaal pagt dat deze gesmokkelde peper moest betalen, hij Opperhoofd met een opgezette kwaadaardigheid met zijne met krissen gewapende jongens aan het huis van dezen Prins was gekomen, en na verscheide brutaliteiten en dreigementen

dezen Prins gevraagd had, waarom dat zich met zijne zaak bemoeide? doch ziende dat de Prins ver van hem te vrezen, hem nog braaf over zijne brutaliteiten reprimandeerde, aan het bedaren was gekomen.

Eindelijk dat hij Opperhoofd, behalven de 1000 en 500 Spaansche realen voor ieder pas, nog het volgende de menschen voor de passen afvergde als:

Voor	een	pas	naar	Passir	100	realen	Sp.
„	„	„	„	Macassar	100	„	„
„	„	„	„	Mandhar	100	„	„
„	„	„	„	Balij	50	„	„
„	„	„	„	Lombok	50	„	„
„	„	„	„	Sumbawa	50	„	„
„	„	„	„	Sumanap	50	„	„
„	„	„	„	Java	12	„	„

Moetende daarenboven nog ieder passagier, die met zoodanige vaartuigen naar een der gemelde plaatsen vertrekt aan het Opperhoofd drie gelijke realen betalen.

Of nu alle deze klachten met de waarheid gestaafd kunnen worden, weet ik niet, maar dat is zeker en waarachtig dat zoo reeds gezegd heb, Koning, Kroonprins, Tommagon, de kapitein Chineesch, alle de Chineezen, en Inlanders dit eenparig als uit een mond getuigen. Om daarvan verklaring te geven in scriptis, waren ze al te bang, maar de Chinesche natie zullen een door hen lieden geteekende verklaring naar Batavia zenden. Het mag zijn zoo als het wil, ik heb hem, te meer hij veele zaken zelfs bekende, bij provisie zijn ontslag naar Batavia gegeven, zoo als uit zijne aan U Hoog Edelhedens geaddresseerde missive zal blijken en zoude in dies plaats den Onderkoopman Ringholm, op hoope van U Hoog Edelhedens approbatie gelaten hebben, hetwelk ik verzoek dat nog mag geschieden. Edoch vermits ik wel weet dat hij nog veel geld onder den Inlander heeft uitstaan, dat zeker te zoek zoude raken en omdat mijn schip al te zwaar met de menigte van krijgsgevangenen belemmert is, heb ik in zijn dikwerf ootmoedig

verzoek, van nog tot de eerste gelegenheid te mogen blijven, om zijn zaken te redderen, eindelijk willen condescenderen. Waarom nu dit jaar en het toekomende meer peper, als in de voorgaande geleverd is en zal geleverd worden, heb ik reeds in de aan U Hoog Edelheden sub dato 10 October jongstleden afgegevene missive bekend gesteld, namenlijk de tijding dat ik als Commissaris zoude derwaarts gezonden worden, medegedeeld door Jouffermans en Nak.

Doch waarom het comptoir ten achteren is, is ligt uit alle de gepleegde fraudes, het hoog in rekening brengen aller lasten en diergelijke dingen meer te begrijpen. Het Opperhoofd brengt Koely-loon voor het verwerken van de peper op, terwijl de matrozen op hun wolf liggen en de Mooren een groote stal met koe- en hartebeesten oppassen.

Ik heb deze onnutte rijsteeters willen medenemen, maar eindelijk geresolveerd hen te laten blijven continueren, mits voortaan het Opperhoofd niets voor Koely-loon in rekening brenge.

Dat het comptoir ten achteren is, heeft nog een andere reden, dat is, dat de Residenten niets voor hun meester, maar alles voor haar willen doen. Van Suchtelen was een eerlijk man, maar ontbloot van die kwaliteiten die een negotieërende Resident noodzakelijker wijze moet hebben; zijnde veel verder door het zitten in de boeken een Peripateticus als een koopman, en dit is de reden, waarom er zoo weinig van waarde in een gewest, daar alles met een goede winst van de hand wel, omgezet is.

Te Lintelo verstaat wel de negotie, maar heeft den ganschen tijd daar van een goed gebruik gemaakt ten zijnen behoeve.

Wat nu aangaat de overige dienaren, daar valt op hun gedrag niets als alles goeds te zeggen en heb om die reden en om het goed succes mijner onderneming, op verzoek van den Koning en Kroonprins den van den beginne, dat deze logie opgerigt is, aldaar dienstdoende boekhouder Duthon een braaf, eerlijk en deugdzaam man, voor zijne bekwaamheid, als ook omdat hij met deze verandering aldaar zeer noodzakelijk zal

zijn, tot tweede van het comptoir, den sergeant de Leau, die tans met mij overvaard, in stede van den op Rottij gesneuvelde vaandrig Wegener tot vaandrig, den provisioneele adsistent Laurinson, die al sedert het jaar 1751 met *f* 14: — aldaar als zoodanig gefungeerd had, tot absoluut adsistent met *f* 24:— den ondermeester Specht, in stede van den aan mijn boord overledene tot opper- en in zijn plaats een soldaat tot ondermeester, mitsgaders den sergeant van Laar aan de pennedienst, en eindelijk den in anno passato tot soldaat gedegradeerde assisstent Brouwer met zijn getoond goed comportement gedurende de reis en bekwaamheid in den zeedienst tot onderstuurman, met *f* 22:— op hoop van U Hoog Edelhedens gunstige approbatie aangesteld, den provisioneele corporaal Thurn, met *f* 14:— bevestigd en den soldaat Voogd en tamboer Millius zoodanig in gagie verhoogd, als de dezen Sub L^r^. S. verzellende lijst aantoond.

Dusverre met de beschrijving van het noodzakelijkste gevorderd zijnde, diende ik nog wel iets aangaande de tot nog toe kwalijk beschrevene gesteldheid dezes grooten eilands, deszelfs magt, breedte, lengte, vruchtbaarheid, rijkdom, lucht, regering, zeden, religie en hoedanigheid van derzelver inwoonders te beschrijven, doch tijd noch gezondheid laat zulks voor tegenwoordig niet toe, zal dierhalve dat tot ik het project, om hetzelve volkomen te vermeesteren, zal maken en aan U Hoog Edelhedens met eerbied opdragen, besparen, in een volkomen hoop en vertrouwen, dat U H. Edelh. mij tot welstand der E. Comp^e^. en hare dierbare belangen tot het corresponderen met de Indische Vorsten zal gelieven te qualificeren en bijaldien ik U Hoog Edelhedens dierbare gunst heb verdiend, mij die, voor mij en mijn gevolg en inzonderheid voor mijnen Secretaris Van Solms, die alle die commissien met mij in die functie ten genoegen heeft waargenomen en zich als een braaf, eerlijk en deugdzaam man gedragen en om mij in dien dienst te volgen, zijne beurt als Onderkoopman reeds tweemaal door zijne absentie heeft verzuimd, goedgunstiglijk te willen accorderen,

mitsgaders mij te dedommageren van mijne zware kosten en te laten voldoen de geschenken die ik genoodzaakt ben geweest te doen, om des te beter in mijn commissie te reusseren, gelijk U Hoog Edelheden duidelijk bij dezen Sub Litt. K [1] verzellende verklaring van den Onderkoopman Ringholm en den Secretaris voormeld, die zoo wel het sorteren derzelve, als ook bij de uitdeeling telkens zijn present geweest en de daarbij gevoegde lijst en onkost-rekening zal kunnen ontwaren. Want het zoude gansch niet met de billijkheid overeenkomen, dat ik bij zulke lastige, moeilijke en gevaarlijke commissiën, met het verlies van mijne gezondheid, ook mijn klein armoedje verloor en de geringe vrucht eener bediening, daar ik zoo lang na gewenscht heb, bovendien nog opoffere.

Tewijl ik dezen hiermede eindigende de Eer heb U Hoog Edelheden te verzekeren dat mijne trouw, hoogachting, nederig respect en hooge veneratie voor U Hoog Edelheden illustre personen, niet als met mijn leven een einde zal nemen en dat ik altoos zal zijn en blijven.

(*Onderstond*) Excellentie Hoog Edele, Hoog Achtbare en wijdgebiedende Heeren en Wel Edele Heeren.

(*Lager stond*) U Hoog Edelhedens alleronderdanigste en ootmoedigste Dienaar,

(*Was geteekend*) J. A. PARAVICINI.

(Ter zijde stond)
In het schip Osdorp, zeilende
op 0 graden Zuider Breedte den
8sten November A°. 1756.

---

[1] De verschillende bijlagen zijn niet opgenomen, omdat zij later zullen dienen tot zamenstelling van een stuk betrekkelijk dit onderwerp.